

Hiçliğin ortasında

Ağustos 2008'de Polonya'daki Çeçen sığınmacılara dair çalışmanın sunumu

Yazar : **Christiane VOLLAIRE**

çevirman : **Alican TAYLA**

Projemiz, 2008 yazında Polonya'daki, çoğunluğu Çeçenler'den oluşan sığınmacılar üzerine yürütülen felsefî saha çalışmasıyla oradaki sığınma ve tutukevlerinde çekilen fotoğrafların bir araya getirilmesiyle oluştu. Fotoğraflar insanları göstermiyor, metin de mekanların bir tasvirini yapmıyor. Nasıl ki fotoğraflarda boş gözükken yerler orada yaşayanların varlığıyla başka bir anlam buluyorsa, kişilerin sözleri de yerleştirildikleri mekanlarla ifade ediliyor. Çalışmamız bu ortak varoluş, ya da sosyolog Abdelmalek Sayad'ın ifadesiyle söylersek, bu "çift yokluk" üzerine kurulu.

Görünür kılmak

Kanunsuzluğa karşı görünürlük

Tesadüfen gerçekleşen karşılaşmalardan doğan; koridorda, bir odanın kapısının eşiğinde, giriş holünde, dersanede veya ortak kullanılan mutfakta yaptığımız sohbetleri arzuluyordum, fakat asla zorlamadım. Onlar konuşmak istiyordu: Dil engelini aşmak için çaba sarfedenler oldu. Bazıları konuşabilmek için buldukları merkezin sorumlularına karşı çıktı, kendilerine kötü gözle bakılmasına aldırmadı. Hepsi de onlar için elimizden hiçbir şey gelmeyeceğine, bir sivil toplum kuruluşundan olmadığımızı ve herhangi bir karar yetkimizin olmadığını biliyordu. Ama bu kitabın gün ışığına çıkacağını, sözlerini aktaracağını ve bu geçiş aşamasında yaşadıkları yerleri göstereceğini biliyorlardı. Bunların bilinmesini istiyorlardı.

Onların bu görünürlük arzusu, kamusal alanda gözükme isteği bu çalışmanın felsefî konusu.

Çünkü iltica talebinde bulunanların yaşamı kaçak olmakla içiçe geçmiş, sürekli olarak kontrole tabi tutulan ve kamuoyunun gözlerinden uzakta geçirilen bir yaşam. Her zaman için çifte söylemlere, şiddete maruz kalmalarına topraklarını terk etmemelerini talep eden siyasetçilerin ikiye bölünmüşlüğüne, onlara "kucak açmış" ülkeler tarafından kovulmak üzere listelenmeye ve kabul edilmekten ziyade dışlanmak adına fişlenerek yaşamaya hapsedilmişler. En iyi ihtimalle, kalmalarına izin veriliyor, fakat ne barınma, ne de çalışma hakkına sahip olarak.

Gizliliğin şiddeti

Bizim karşılaştığımız kişiler aslında şanslı bir elitin parçası: ülkelerindeki yöneticilerin, polisin, insan tacirlerinin, yoldaşlarının, terk ettikleri ülkeden beri peşlerini bırakmayan takipçilerinin, bazen kendi öz ailelerinin, kalabalıkların yarattığı izdihamın, bıraktıkları ülkede olduğu gibi buldukları barınma evlerinde de varolan mafyaların şiddetine maruz kalmalarına rağmen hayatta kalmayı başarmış sığınmacılar. Çünkü herhangi bir hakka sahip olmayan insanlar meşru kuvvetler tarafından korunmayan ve o yüzden gizli güçlere karşı tamamen savunmasız kalanlardır. Sığınma hakkını reddeden siyasetçiler iltica talebinde bulunanları bile bile bu şiddetin ellerine teslim ediyor.

Ama bu hayatta kalabilmiş elit de kendi içinde son derece farklı toplumsal gruplardan gelen ve bir arada yaşamak durumunda bulunan insanlardan oluşuyor.

Duyulur kılmak

Soru sormak ya da sorguya çekmek

Sorduğum sorular son derece basitti: Neden ülkenizi terk ettiniz? Nereye gitmek istiyorsunuz? Burada hangi koşullarda yaşıyorsunuz? Bir de şu soru: Terk ettiğiniz ülkeye dair ne gibi olumlu düşünceleriniz var? Beni şaşırtansa bu soruların hiçbirinin onlara, en azından bu şekilde sorulmamış olmasıydı. Her biri bana bu konular hakkında ilk kez konuştuklarını söyledi. Onlarla ilgilenildiği için sorular sorulduğundan ziyade belli bilgileri vermeleri için resmî bir sorgulamaya tabi tutulmuşlardı. Başka bir deyişle sorguya çekilmiş, fakat hakiki bir söz sahibi olmamışlardı.

Benim onlarla konuşmamın belli bir sebebi vardı: Anlamak ve anladıklarımı yazmak istiyordum. Onların isteklerine birebir uyuyordu bu. Bu uyuşma sayesinde çoğu zaman (tabii ki her seferinde değil) aslında buna hiç de müsait olmayan bir ortamda ilginç bir güven ve rahatlama ilişkisi kurabildik.

Bu ilişkilerin bir kısmı anlaşılabilir bir güvensizlik, hatta düşmanlık tutumuyla başlamasına rağmen, çoğu zaman olumlu sonuçlandı.

Hakikat esası ve ağırlanmanın teatrallığı

Hiçbir koşulda söyleşinin esası hakikati aramak değildir. Zaten nispeten basit bir varoluşta dahi oldukça zor olan samimiyet, gerçeklik ve doğruluğun birbirleriyle ilişkisi burada karşılaştığımız kadar hassas bir ortamda iyice imkânsız bir hale bürünüyor.

Dolayısıyla, asla Foucault'nun tabiriyle bir tür itiraf konuşmasının peşinde koşmadım. Kimseden doğruyu söyleyeceğine dair ant içmesini istemedim, yalnızca konuşmalarını söyledim. Farklı kişilerin sözlerinin birbiriyle uyumlu olması zaten son derece aydınlatıcıydı. Tabii ki benden bir çok şey saklandı, o insanların görünür olma arzusu bana içtenliklerini sorgulamak ya da bana söylemekten kaçındıkları şeyleri öğrenmeye çalışmak gibi bir hak doğurmuyordu. Tercümanımın son derece dikkatli bir tutumla ve haklı olarak bazı sorularımı onlara çevirmeyi reddettiği de oldu.

Bütün bu söyleşiler en az sözler kadar açıklayıcı olan teatral bir ortamda gerçekleşti. Bazı konuşmacıların gelmesi, sonra ortadan kaybolması, bazılarının sessizliği ya da bakışları, konuşma sırasında söz alış biçimleri, atıştırmak için yiyeceklerin getirilme şekli, masanın bulunduğu yer, sandalyenin ileri ya da geri çekilmesi gibi detaylar sayesinde bu yerde sizi misafir edilen kişilerin aslında kendilerinin misafir edilmediği hissini ediniyorduk. Bu sürgün mekânları zaman ve mekân ilişkisinin ortadan kalkması sonucu yepyeni ve sonsuz bir başka mekâna açılıyordu: Hukuk sistemlerimizdeki bütün maddelerin engellemeye çalıştığı bir varoluş projesi.

Anlaşılır kılmak

Siyasî şuarsuzluğun akılalmaz halleri

Burada bahsedeceğimiz şey bir sözde siyasî zihniyetin teşvik ettiği delilik hali. Bütün karşılaşmalarımızda, söyleşilerimizde ve düşüncemizde devlet mantığı bahanesiyle karşımıza aynı yıkıcı şuarsuzluk çıkıyor. Bizi etkileyen de mantıktan tamamen yoksun bir mantığın paradoksu oldu.

1983'te *Yapısalcılık ve post-yapısalcılık* başlıklı bir söyleşide Foucault şöyle diyordu:

"Akıl ile, zaman içinde ya da yakın geçmişte baskın olmuş bilgi türleri, teknik şekilleri ve yönetme ya da hükmetme biçimleri gibi mantığın onu yaratan temel alanlar etrafında birer parçası olmuş bütün şekilleriyle özdeşleştirilmelerini kesinlikle kabul etmiyorum."¹

Gün be gün, söyleştığımız insanların sözleri ve davranışları sayesinde bu analizin ne kadar doğru olduğunu görmüş olduk. Günümüzün politik sistemleri tarafından göçmenlere karşı yürütülen mantık sistemi, aklın bir ifadesi olmaktan çok uzak. Sığınmacılar da yalnızca terkettikleri ülkedeki öldürücü, suçluluğu tartışılmaz çılgınlıktan değil, aynı zamanda barınma talebinde buldukları ülkelerdeki, aynı derecede öldürücü idarî usullerin çılgınlığından da dert yanıyordu. "Bu sistem insanı delirtiyor" son derece sık duyduğumuz bir cümleydi. Bir kısır döngü halini alan, bir ülkenin barınma talebini reddetmesinin ardından bir diğerine yöneltileri göçebe hayatı gerçekten de çok anlamlı değil. Sığınma talebinde bulunanlardan birinin dediği gibi:

"Çeçenistan'da fiziksel sebeplerden dolayı normal bir şekilde yaşamamız mümkün değil,

hayatınız tehdit altında. Buradaysa güvenliktesiniz fakat bu kez tehdit psikolojik, ve sizi aynı şekilde yıkıma sürükleyebilir.”

İkiyüzlülük ve estetikten arındırma

Fakat bu sistem aynı zamanda kendi yöneticilerini de delirtiyordu: Barınma evlerinin yöneticileri sığınmacıların nasıl tedavi ihtiyaçlarını karşılayacaklarını, yaşam koşullarını geliştireceklerini ve sorumlu oldukları gibi güvenliklerini sağlayacaklarını bilemiyorlardı. Doktor ve hemşireler kısıtlı imkânlar bahanesiyle hastalarla ilgilenmeyi bile bırakıyor, yöneticiler onlara sorulan hukuksal sorulara tamamen çelişkili cevaplar veriyor, sınır bekçileriye hayatta kalmak istemekten başka hiçbir suç işlememiş kişileri cezalandırmaktan duydukları utançı gizleyemiyorlardı.

Bu utançtan ve AB yönergelerinin anlamsızlığından, hukukî ve siyasî kararların idarî çılgınlığından da sığınmacıların sürekli olarak tabi tutulduğu çifte söylemleri ve ikiyüzlülüğü görebiliyoruz. Onları koruması gereken yasalar tarafından temel haklardan ve barınacak bir yerden yoksun olarak yaşamaya itiliyorlar.

Öte yandan, bu barınsızlık hali benim estetikten arındırma adını verdiğim bir sonuç da doğuruyor: Bir insanı barınsızlıktan alıkoymak yalnızca fiziksel varoluşunu tehlikeye atmaktan ibaret kalmıyor, aynı zamanda onun kendisini algılayışını imkânsız kılarak, Hannah Arendt'in emperyalizm ve hakları elinden alınmışlar üzerine kaleme aldığı denemede de gösterdiği gibi, kendisini bir birey olarak görebileceği kamusal alanda yer bulamamasına yol açıyor.

Bu şekilde estetikten arındırma süreci son derece radikal bir çelişkiye denk geliyor: Bir taraftan finans ve iletişim ağlarının küreselleşmesiyle sınırlar ortadan kaldırılırken, diğer taraftansa kişilerin dolaşımına engel olmak için aynı sınırlar gittikçe sert bir şekilde yeniden inşa ediliyor. Ekonomik alanların modernliğiyle ulusal alanlardaki arkaik yöntemler birbiriyle çatışıyor.

Çoğunluğu Çeçenistan'dan gelen Polonya'daki sığınmacıların yanında yürütülen bu saha çalışması biopolitikanın sadece Foucault'cu anlamıyla klasik bir kontrole tabi tutulmayan, fakat gittikçe sertleşen ve kötü işleyen bir kontrol mekanizmasının çelişkileriyle bize bu ikiyüzlük sisteminin çeşitli katmanlarını gösteriyor. Sığınmacılar sürekli olarak “göçlerin düzenlenmesi” adı verilen sistemin adeta kişilerin ortadan kaybolmasının bir bahanesi haline getirildiği siyasî ve hukukî bir ikiyüzlülüğe tabi tutuluyor. Günümüzün ikiyüzlü sistemleri hukukî bir çifte söyleme başvurarak şiddetin gerçekliğini çarpıtıyor ve tamamen çürümüş bir siyasetin temelini oluşturuyor.

Küresel bir hal alan bu ikiyüzlülük göçmenler üzerinde son derece korkutucu bir etki yaratıyor. Bireyleri korunma ve terkedilmişlik arasındaki çifte söyleme hapsederek üzerlerinde sürekli olarak varolan, bazen dolaylı olsa da çıldırtıcı bir tehdidi varediyor:

yok edilmek.

Not

¹ [Michel Foucault](#), *Dits et Ecrits*, Gallimard, 2001, s. 1266.

Notes
